

Zdenka Kokić-Puce*
Goran Brkić**
Snježana Maloić***

UVJETNI OTPUST U PERSPEKTIVI SUVREMENOG HRVATSKOG ZAKONODAVSTVA I KAZNENOPRAVNE PRAKSE PROBACIJSKE SLUŽBE

Mogućnost uvjetnog otpuštanja zatvorenika postoji u mnogim europskim zemljama. O značaju tog instituta govore i europske preporuke, u kojima se uvjetni otpust navodi kao jedan od najučinkovitijih načina postizanja socijalne reintegracije zatvorenika i prevencije recidivizma. Radi se o važnom institutu penitencijarnog prava i jednom od najvažnijih mehanizama moderne penološke prakse, naročito u smislu ostvarivanja participativnog pristupa izvršavanju zatvorske kazne. Svojevrsna reforma tog instituta, ostvarena kroz nedavnu opću reformu kaznenopravnih sankcija u našoj zemlji, prikazana je u prvom dijelu rada kroz komparativnu analizu ranijih i aktualnih zakonskih odredbi. S obzirom na europske preporuke jedna je od zadaća hrvatskog zakonodavstva bila i uvesti nadzor probacijske službe u institut uvjetnog otpusta. Stoga se u drugom dijelu rada daje prikaz donošenja i promjena zakonskih propisa, ustrojavanja te službe i aktualnih modaliteta uklju-

* Zdenka Kokić-Puce, voditeljica Službe za ljudske potencijale u kaznenim tijelima u Središnjem uredu Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa, 16 godina tajnica Povjerenstva za uvjetni otpust i neposredna sudionica stvaranja respektabilne penološke prakse te svih stručnih i profesionalnih izazova sudske vlasti i državnog odvjetništva u tom razdoblju. Svoj doprinos u ovom radu posvećuje sjećanju na prof. dr. Davora Krapca, koji je podržavao zatvorski sustav i omogućio prezentaciju prakse kaznenog izvršnog prava i probacije u okviru HUKZP-a. Ujedno s poštovanjem zahvaljuje predsjednici Povjerenstva Senki Klarić-Baranović, tada sutkinji Vrhovnog suda RH, kao i svim članovima Povjerenstva s Vrhovnog suda i iz DORH-a te sucima izvršenja na stručnoj i profesionalnoj podršci razvoju zatvorskog sustava, a posebno sucu izvršenja Zdravku Jambroviću iz Županijskog suda u Zagrebu na trudu u ujednačavanju penološke prakse.

** Goran Brkić, načelnik Sektora za probaciju u Upravi za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa

*** Snježana Maloić, voditeljica Odjela za probacijske poslove tijekom i nakon kazne zatvora i uvjetnog otpusta u Sektoru za probaciju u Upravi za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa

čenosti službe u izvršavanje uvjetnog otpusta, uz analizu nekih obilježja uvjetnog otpusta i populacije kojoj je uz uvjetni otpust bio određen i nadzor probacijske službe. Analizirana je dokumentacija iz 6176 predmeta uvjetnog otpusta koji su zaprimljeni na izvršavanje u razdoblju od 2013. do 2019. godine. Osim na respektabilan broj uvjetnih otpusta koji se izriču i na intenciju hrvatskog zakonodavca da konstantno usklađuje domaće zakonodavstvo s najsuvremenijom europskom legislativom, radom se upozorava i na značaj intervencija usmjerenih na socijalnu reintegraciju zatvorenika, koje su dodatno omogućene ustrojavanjem probacijske službe, kao i na važnost evaluiranja domaće prakse izvršenja kaznenog prava i provođenja istraživanja.

Ključne riječi: uvjetni otpust, sud, sudac izvršenja, zatvor, zatvorska kazna, probacija

1. UVOD

Razvojem hrvatskog penitencijarnog prava kontinuirano se nastoji prevladati dileme i izazove povezane s izvršavanjem kazne zatvora po uzoru na suvremena europska zakonodavstva donošenjem novih ili izmjenom, odnosno usklađivanjem postojećih zakonskih propisa.¹ Općenito je u europskim zemljama sve zastupljenija orijentacija prema radu s počiniteljima kaznenih djela u zajednici uvijek kada zatvaranje nije nužno ili više nije nužno za zaštitu društva, a to se prati i u okviru razvoja hrvatskog zakonodavstva.² Iako je suvremena penologija u velikoj mjeri usmjerena na proučavanje različitih alternativnih kaznenopravnih sankcija³ i unatoč povremenim raspravama o krizi kazne zatvora,⁴ kazna zatvora i dalje u svijetu ima neupitno mjesto u dijapazonu reakcije društva na kriminalitet i od velike je važnosti za politiku suzbijanja i prevencije kriminaliteta.⁵ Uvjetni je otpust posljednja faza izvršavanja kazne zatvora koju otpušteni zatvorenik izvršava na slobodi,⁶ čime se ujedno nastoje ublažiti i mogući neželjeni učinci zatvaranja.

¹ Josipović, M., Tomašević, G.: Novo hrvatsko izvršno pravo. HLJKPP, vol. 6, br. 2/199, str. 619.

² Kokić Puce, Z. i Kovčo Vukadin, I.: Izvršavanje alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj. HLJKPP, vol. 13, br. 2/2006, str. 749; Milivojević, L., Tomašković, R.: Sustav probacije u Republici Hrvatskoj i alternative kazni zatvora. Policijska i sigurnost, vol. 20, br. 1/2011, str. 51.

³ Bouloc, 2011, prema Ivičević Karas, E.: Penitencijarno pravo. Zagreb. Narodne novine, 2016, str. 3, 4.

⁴ Opširnije Kovčo, I.: Kazna zatvora - zašto i kuda? HLJKPP, vol. 8, br. 2/2001, str. 126.

⁵ Damjanović, I., Butorac, K.: Politika suzbijanja kriminaliteta: perspektive izvršenja kaznenopravnih sankcija. HLJKPP, vol. 13, br. 2/2006, str. 679.

⁶ Ivičević Karas, E.: Penitencijarno pravo. Zagreb. Narodne novine, 2016, str. 50.

Raniji, odnosno uvjetni otpust s izvršavanja kazne zatvora poznaju sva moderna liberalna zakonodavstva.⁷ Odbor ministara Vijeća Europe svojim preporukama odražava konsenzus država članica Vijeća Europe o dogovorenim standardima postupanja sa zatvorenicima i uvjetno otpuštenim zatvorenicima. Iako nisu obvezujuće, te preporuke predstavljaju svojevrstne smjernice za nacionalna zakonodavstva i penološku praksu. Preporukom (2003) 22 o uvjetnom otpustu,⁸ usvojenom 24. rujna 2003. godine, utvrđena su načela koja bi trebala voditi europske države u njihovu pristupu uvjetnom otpustu, pri čemu se uvjetni otpust preporuča kao mogućnost za sve zatvorenike. Sukladno Preporuci uvjetni otpust – dalje u tekstu: UO – trebao bi uključivati mogućnost nadzora osuđenika tijekom trajanja UO-a, uz individualizirani pristup i osiguravanje potrebnih oblika pomoći i podrške tijekom socijalne reintegracije. Iako je UO zatvorenika u našoj zemlji najvećim dijelom slijedio tu Preporuku Vijeća Europe i sucu izvršenja bila je propisana obveza nadzora nad uvjetno otpuštenim osuđenikom, do osnivanja probacijske službe sudac izvršenja nije imao na raspolaganju profesionalnu stručnu službu koja bi provodila nadzor i programe s uvjetno otpuštenim zatvorenicima.⁹ Individualizirano planiranje kazne posebno je naglašeno Preporukom (2003) 23¹⁰ od 9. listopada 2003. godine, uz isticanje načela progresivnosti, pri čemu se specificira kako za svakog pojedinog zatvorenika treba razviti sveobuhvatni plan kazne, koji treba uključivati procjenu rizika i potreba i planiranje postpenalnog prihvata kako bi se omogućio sustavni pristup i participacija zatvorenika u radu, obrazovanju i drugim sadržajima. Na taj se način već tijekom kazne zatvora stvaraju preduvjeti za učinkovitu socijalnu reintegraciju.

Istraživanja pokazuju kako su u zatvoreničkoj populaciji u odnosu na opću češće zastupljene teškoće povezane s mentalnim zdravljem ili drugim zdravstvenim problemima, socijalna isključenost ili marginalizacija, nezaposlenost, niža razina obrazovanja i vještina povezanih sa zapošljavanjem, različite vrste ovisnosti, obiteljska disfunkcionalnost ili odvojenost, neadekvatno stanovanje ili beskućništvo, drugačije kognitivno funkcioniranje, nedovoljno razvijena kontrola emocija, slabije razvijene interpersonalne i socijalne vještine¹¹ Nave-

⁷ Šeparović, Z.: Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju, Zagreb, Pravni fakultet, 2003, str. 193; Damjanović, I., Kokić-Puce, Z. i Klarić-Baranović, S.: Uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora (od 1998. do 2002.), HLJKPP, vol. 11, br. 2/2004, str. 868.

⁸ Rec. R (2003) 22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole).

⁹ Šimpraga, D., Vukota, Lj.: Probni projekt Uvjetni otpust zatvorenika. HLJKPP, vol. 17, br. 2/2010, str. 814.

¹⁰ Rec. R (2003) 23 of the Committee of Ministers to member states on the management of life-sentence and other long-term prisoners.

¹¹ Rentzmann, W.: Prison policy, prison regime and prisoners' rights in Denmark. In: Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Norway,

dena su obilježja ujedno istraživanjima prepoznata kao rizični čimbenici za ponovno počinjenje kaznenog djela,¹² odnosno kao kriminogene potrebe na koje je tijekom trajanja zatvorske kazne potrebno odgovoriti adekvatnim tretmanskim programima¹³ uvijek kada su osnovna načela zatvaranja resocijalizacija i socijalna integracija, kao što je to primjerice u Njemačkoj, Danskoj i u našoj zemlji.¹⁴ Pristup usmjeren samo na kažnjavanje, bez sadržaja usmjerenih na resocijalizaciju, u SAD-u je doveo do velike zatvorske populacije i velikog postotka povratnika u toj populaciji, dok zemlje kao što su primjerice Njemačka, Nizozemska, Danska i Norveška, koje značajno ulažu u socijalnu reintegraciju počinitelja, imaju manju stopu zatvaranja i daleko manji postotak recidivista u zatvorskoj populaciji.¹⁵ Provedene studije pokazuju kako se otpušteni zatvorenici suočavaju s vrlo složenim izazovima po izlasku iz zatvora, uključujući stigmatu, psihološke i mentalne teškoće, povećan rizik od trajne nezaposlenosti, kratkoročno ili neadekvatno riješeno pitanje stanovanja.¹⁶ Nadalje, rezultati istraživanja potvrđuju kako se vjerojatnost učinkovite socijalne reintegracije povećava osiguravanjem pomoći vezane uz psihološke tegobe i adaptaciju na ponovni život izvan zatvora, financijske teškoće, pronalazak zaposlenja, odnose u obitelji.¹⁷ Svrha je uvjetnog otpusta da se osuđenik u optimalnom trenutku tretmanskih postignuća u zatvorskom okruženju otpusti iz zatvora kako bi se omogućila postupna socijalna integracija u zajednicu u otvorenim uvjetima, pri čemu se zatvorenika istovremeno mogućnošću odobravanja i opoziva uvjetnog otpusta potiče na aktivan angažman tijekom kazne zatvora i uvjetnog otpusta.¹⁸ Dakle uvjetni bi otpust trebao biti determiniran uspješnim tijekom penološkog tretmana i što primjerenijim

25-28 June 2008, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2008, str. 289; Maloić, S. (2020). Pojam i značaj poslijepenalne zaštite – koga štiti, zašto i kako? Kriminologija i socijalna integracija, vol. 28, br. 1/2020, str. 22.

¹² Latessa, E. J., Lowenkamp, C.: What are criminogenic needs and why are they important? For the Record, 4/2005, str. 15.

¹³ Duwe, G.: The Use and Impact of Correctional Programming for Inmates on Pre- and Post-Release Outcomes. Washington, National Institute of Justice, 2017, str. 4.

¹⁴ Subramanian, R., Shames, A. Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States. New York: Vera Institute of Justice, 2013, str. 7.

¹⁵ Subramanian i Shames, 2013, *ibid*; Viano, E.: America's prison system. Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the International Penal and Penitentiary Foundation. Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2008, str. 140; Rentzman, 2008, *op. cit.* (bilj. 11), str. 291.

¹⁶ Travis, J., Solomon, A., M., Waul, M.: From Prison to Home: The Dimensions and Consequences of Prisoner Reentry. Washington, Urban Institute, 2001, str. 7.; Maloić, 2020, *op. cit.* (bilj. 11), str. 23.

¹⁷ Durnescu, I.: Resettlement research and practices. An international perspective. A report commissioned by the European Organisation for Probation. Utrecht: Confederation of European Probation, 2011, str. 21.

¹⁸ Bačić, F.: Kazneno pravo, Opći dio. Zagreb, Informator, 1998, str. 401; Šeparović, Z., 2003, *op. cit.* (bilj. 7), str. 192.

poslijepenalnim prihvatom,¹⁹ odnosno svim otpuštenim zatvorenicima trebala bi biti osigurana adekvatna podrška i pomoć²⁰ kako bi se smanjila vjerojatnost kriminalnog recidiva, odnosno opoziva uvjetnog otpusta, i povećala vjerojatnost učinkovite socijalne reintegracije, čime se ujedno doprinosi i smanjenju zatvorske populacije²¹ i prevenciji problema povezanih s prekapacitiranošću.²²

UO je važan penološki institut i nezaobilazan dio kaznenog izvršnog prava, a posebno je značajan sa stajališta progresivnosti u kontekstu izvršavanja kazne zatvora. Radi se o zakonom predviđenoj mogućnosti uvjetnog puštanja na slobodu prije isteka kazne, s tim da se za trajanja UO-a može odrediti nadzor, a zatvorenika se može obvezati i na nastavak mjera određenih programom izvršavanja kazne zatvora. Ima dvojaku funkciju: (1) skraćivanje kazne zatvora kada zatvaranje više nije nužno za sigurnost društva i (2) poticanje zatvorenika na uključivanje u različite sadržaje²³ i na adekvatno ponašanje tijekom kazne.²⁴ Iako su pojedine europske zemlje, kao na primjer Belgija i Finska, uz UO počele razvijati i obvezni (automatski) raniji otpust, kojim se podrazumijeva obvezan otpust iz zatvora nakon određenog razmjera kazne koja je određena, sve je više kritika takva načina otpusta. Na primjer Nizozemska je krajem 2007. godine izmijenila zakonske odredbe u smislu promjena obveznog ranijeg otpusta u UO, odnosno u otpust koji se kombinira s uvjetima, a zatvorenik može biti otpušten samo ako postoje pozitivni pomaci i dobro ponašanje tijekom izvršavanja kazne zatvora.²⁵ Kao prednosti obveznog ranijeg otpusta između ostalih navode se omogućavanje postupnog prelaska sa života u zatvoru na život u zajednici većini zatvorenika te činjenica da zatvorenik točno zna koliko će vremena provesti u zatvoru i stoga može biti boljeg ponašanja.²⁶ Kao

¹⁹ Žakman-Ban, V.: Hrvatski penalni sustav – postignuća, dileme i primjedbe. HLJKPP, vol. 3, br. 2/1996, str. 819.

²⁰ Mackenzie, D. L.: Sentencing and Corrections in the 21st Century: Setting the Stage for the Future. Washington, National Institute of Justice, str. 7.

²¹ Dunkel, F.: European penology: The rise and fall of prison population rates in Europe in times of migrant crises and terrorism. European Journal of Criminology, vol. 14, br. 6/2017, str. 637.

²² Albrecht, H. J.: Prison Overcrowding - Finding Effective Solutions Strategies and Best Practices Against Overcrowding in Correctional Facilities. Freiburg, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, 2012, str. 29.

²³ Kod nas su to opći programi (npr. rad, obrazovanje) i posebni programi (namijenjeni specifičnim skupinama počinitelja kao što su ovisnici, počinitelji nasilnih ili seksualnih delikata i slično).

²⁴ Damjanović, Kokić-Puce, Klarić-Baranović, 2004, *loc. cit.* (bilj. 7.).

²⁵ Sagel-Grande, I.: Dutch conditional release for prisoners as far as regulated by Law. Report in the Framework of the EU Project BigJudges- The role of judges in the transition from prison into liberty, 2011, str. 1.

²⁶ Opširnije u Maloić, S., Ricijaš, N. i Rajić, S.: Povijesni razvoj i modeli ranijeg otpusta zatvorenika: značaj za aktualnu hrvatsku kaznenopravnu praksu, Kriminologija socijalna integracija, vol. 20, br. 2/2012, str. 36.

prednosti UO-a ističu se mogućnost individualiziranog pristupa, sigurnost da će se iz zatvora ranije otpustiti samo osobe koje neće ugroziti zajednicu te veća motivacija zatvorenika za programe promjene stavova i ponašanja tijekom kazne zatvora.²⁷ Uvjetni se otpust smatra najstarijom mjerom individualizacije kazne oduzimanja slobode.²⁸ U okviru empirijski potvrđenih suvremenih spoznaja posebno se ističe značaj aktivne participacije zatvorenika tijekom kazne zatvora i preuzimanja odgovornosti, pri čemu se kao ključno ističe motiviranje zatvorenika za suradnju.²⁹ Važan motivacijski čimbenik za većinu zatvorenika svakako je mogućnost UO-a. Nadalje, nadzor i pomoć tijekom UO-a u okviru pristupa dominantno usmjerenog na resocijalizaciju i prakse utemeljene na rezultatima istraživanja (engl. *evidence based practice*) dokazano su bitni čimbenici koji imaju učinak na smanjenje recidivizma i sigurnost zajednice.³⁰ Uspješnost socijalne reintegracije povećava se, odnosno rizik od ponavljanja kaznenog djela za društvo smanjuje se kada tretman u zatvoru prati nastavak tretmana u zajednici i osiguravanje različitih socijalnih usluga potrebnih otpuštenom osuđeniku.³¹ Ne treba zanemariti ni činjenicu da su kao kritično razdoblje za ponovno počinjenje kaznenog djela dokazani upravo prvi dani i mjeseci po otpustu iz zatvora.³² Dodatno je nadzor i podršku u zajednici potrebno osigurati zatvorenicima bez podrške obitelji i kod dugotrajnih kazni zbog niza mogućih negativnih učinaka zatvaranja u procesu privikavanja na život na slobodi.³³ Nadalje, pomoć i nadzor važno je osigurati povratnicima u činjenju kaznenih djela zbog njihovih obilježja i povećanog rizika za sigurnost zajednice.³⁴ Istraživanjima je dokazano kako je razinu rizika nužno uskladiti s razinom tretmanskim intervencija, to jest što je viši procijenjeni rizik, odnosno što je više kriminogenih potreba prepoznato kod zatvorenika, to je više programa i usluga potrebno osigurati.³⁵ Dodatno, rezultati istraživanja upućuju na to da je učinkovita socijalna reintegracija zatvorenika moguća samo uz koor-

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Ghelfi, 2014, prema Ivičević Karas, 2016, *op. cit.* (bilj. 6), str. 50.

²⁹ Maloić, Ricijaš i Rajić, 2012, *op. cit.* (bilj. 26), str. 39.

³⁰ Na primjer Durnescu, 2011, *op. cit.* (bilj. 17), str. 3; National Institute of Corrections: Evidence-Based Policy, Practice, and Decisionmaking Implications for Paroling Authorities. Washington, U.S. Department of Justice, 2011, str. 8.

³¹ Travis, J.: But They All Come Back: Rethinking Prisoner Reentry. Papers from the Executive Sessions on Sentencing and Corrections. No. 7. Research in Brief, 2000, str. 4.

³² McNally, G., Brennan, A.: Community Return: A Unique Opportunity. *Irish Probation Journal*, vol. 12/2015, str. 151.

³³ Maloić, 2020, *op. cit.* (bilj. 11), str. 20, 23.

³⁴ Šućur, Z.: Socijalnoekonomski i obiteljski status počinitelja kaznenih djela razbojstva i razbojničke krađe u relaciji s indikatorima učinkovitosti tretmana. *Kriminologija i socijalna integracija*, vol. 3, br. 2/1995, str. 163.

³⁵ Bourgon, G., Bonta, J.: Reconsidering the Responsibility Principle: A Way to Move Forward. *Federal Probation*, vol. 78, br. 2/2014, str. 4; Duwe, 2017, *loc. cit.* (bilj. 13).

diniranu suradnju svih tijela i službi unutar kaznenopravnog sustava, kao i tog sustava s različitim institucijama i organizacijama u zajednici.³⁶ S razvojem te suradnje potrebno je započeti još tijekom izvršavanja kazne zatvora te je intenzivirati pred sam uvjetni otpust i neposredno nakon uvjetnog otpusta.³⁷

Vežano uz UO kao dva se najvažnija momenta ističu mogućnost nadzora i podrške u zajednici te način selekcije.³⁸ UO je u primjeni u različitim zemljama, npr. u Njemačkoj, Engleskoj i Walesu, Austriji, Nizozemskoj, a odobravaju ga različita tijela.³⁹ Ipak, u prilog odlučivanja od strane sudova naglašava se činjenica da se uvjetnim otpustom zapravo mijenja prvobitna sudska odluka. Istovremeno se kao glavni izazovi takva odlučivanja ističu uočene razlike u donošenju odluka kada je u proces uključeno više od jednog tijela te otvorena dilema penološke kompetencije sudova za procjenu postignutog stupnja resocijalizacije zatvorenika ako se navedeno definira kao kriterij za UO.⁴⁰ Za nadzor UO-a u pravilu su nadležne probacijske službe, kao na primjer u Austriji, Francuskoj i Njemačkoj.⁴¹

Novi Kazneni zakon, koji je na snazi od 2013. godine – dalje u tekstu: KZ/11⁴² – uveo je određene novosti u kontekst izvršavanja kaznenopravnih sankcija, pa tako i u pogledu nadležnosti za odlučivanje o UO-u zatvorenika.⁴³ Nadalje, 2011. godine s radom je započela i probacijska služba, koja je s izvršavanjem poslova povezanih s UO-om započela 2013. godine. Radi se o bitnim novinama koje će se analizirati u ovom radu s obzirom na sve izazove proteklih godina i aktualno. Za potrebe analiza i usporedbe nužno je kratko prikazati i razdoblje koje je prethodilo novinama.

³⁶ Mellow, J., Barnes-Ceeney, K.: Key Factors to Promote Successful Comprehensive Re-entry Initiatives. Federal Probation, vol. 81, br. 3/2017, str. 22.

³⁷ Taxman, F. S.: The Offender and Reentry: Supporting Active Participation in Reintegration. Federal Probation, vol. 68, br. 2/2004, str. 33.

³⁸ Kensey, A.: Conditional release and the prevention of reoffending. In: Crime policy in Europe. Good practices and promising examples. Council of Europe Publishing, 2004, str. 183.

³⁹ Maloić, Ricijaš i Rajić, 2012, *op. cit.* (bilj. 26), str. 37.

⁴⁰ Josipović, M., Tomašević, G., Tripalo, D.: Nova uloga suca u izvršavanju kazne zatvora. HLJKPP, vol. 8, br. 2/2001, str. 116.

⁴¹ Opširnije u Maloić, S. i Rajić, S.: Potreba i značaj razvoja suradnje probacijskog sustava i sustava socijalne skrbi u RH, Ljetopis socijalnog rada, vol. 19, br. 1/2012, str. 35.

⁴² Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19.

⁴³ Opširnije u Turković, K., Maršavelski, A.: Reforma sustava kazni u novom Kaznenom zakonu. HLJKPP, vol. 19, br. 2/2012, str. 809.

2. REFORMA UVJETNOG OTPUSTA U OKVIRU OPĆE REFORME KAZNENOPRAVNIH SANKCIJA

2.1. Zakonodavni i provedbeni okvir za razdoblje od 2002. do 2012. godine

U sklopu velike reforme kaznenog zakonodavstva krajem 90-ih godina uz novi Kazneni zakon i Zakon o kaznenom postupku iz 1997. godine⁴⁴ donesen je i suvremeni Zakon o izvršavanju kazne zatvora⁴⁵ s bitnim novinama vezano uz UO. Ranija Komisija za UO, koja je djelovala od 1968. godine i koja se sastojala od tri člana – pomoćnika ministra nadležnog za zatvorski sustav, suca Vrhovnog suda i zamjenika državnog odvjetnika – promijenila je strukturu i naziv. Nadalje, uvodi se sudac izvršenja kao potpuno novi institut u izvršenje kazne zatvora sa širokim ovlastima (primjena odredbi o sucu izvršenja započela je 1. siječnja 2002. godine). U svrhu osuvremenjivanja i usklađivanja s drugim zakonskim aktima Zakon o izvršavanju kazne zatvora, donesen 1999. godine,⁴⁶ nakon donošenja do danas mijenjan je i dopunjavao 13 puta⁴⁷ – dalje u tekstu: ZIKZ/99. Navedeni Zakon sadrži odredbe o uvjetnom otpustu zatvorenika s izdržavanja kazne zatvora, u kojima je razrađen postupak odobravanja i opoziva UO-a prema Kaznenom zakonu⁴⁸ – dalje u tekstu: KZ/97.

Prema čl. 55. KZ/97 osoba koja je bila osuđena na kaznu zatvora mogla se otpustiti s izdržavanja kazne nakon što je proteklo najmanje 1/2 vremena izdržane kazne, a iznimno i nakon 1/3 kazne, pod uvjetima koji su bili određeni u ZIKZ/99. Mogućnost iznimnog UO-a nakon 1/3 kazne odnosila se u pravilu na teško bolesne zatvorenike, u smislu da bi odobravanje UO-a, kada to nalaže bolest koja se ne može liječiti u zatvorskom sustavu, trebalo biti moguće bez obzira na to koliko je vremena osoba provela na izdržavanju kazne zatvora. Nadalje, isti Kazneni je zakon različito postavio uvjete za uvjetno otpuštanje osobe osuđene na kaznu dugotrajnog zatvora. Osoba koja je bila osuđena na kaznu dugotrajnog zatvora mogla se otpustiti nakon što je proteklo 2/3 vremena izdržane kazne, a iznimno i nakon 1/2 izdržane kazne na koju je bila osuđena, a pod uvjetima koji su također bili određeni u ZIKZ/99. Tim Zakonom ujedno je bilo propisano da se postupak pokreće molbom zatvorenika te prijedlogom upravitelja (tzv. mali UO do dva mjeseca prije isteka kazne) ili

⁴⁴ Narodne novine, br. 110/1997.

⁴⁵ Narodne novine, br. 128/99.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Narodne novine, br. 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 56/13, 150/13 i 98/19.

⁴⁸ Narodne novine, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08.

državnog odvjetnika koji je postupao u prvostupanjskom kaznenom postupku. O molbi, odnosno prijedlogu za UO, sada je odlučivalo Povjerenstvo za uvjetni otpust, koje se sastojalo od predsjednika i četiri člana. Članove je imenovao ministar nadležan za poslove pravosuđa, a činila su ga dva člana iz redova sudaca koje je predlagao predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske, jedan član iz Državnog odvjetništva Republike Hrvatske, kojeg je predlagao Glavni državni odvjetnik, sudac izvršenja prema mjestu izvršavanja kazne zatvora te jedan član iz Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav. Predsjednik Povjerenstva najprije je bio član iz Središnjeg ureda – pomoćnik ministra nadležan za zatvorski sustav, ili kao njegov zamjenik načelnik Službe tretmana. Od izmjene ZIKZ-a 2011. godine predsjedavao je jedan od dva suca Vrhovnog suda. Prijedlog za UO podnosio se Povjerenstvu putem uprave kaznionice, odnosno zatvora, dok je upravitelj dostavljao prijedlog i mišljenje. Povjerenstvo je godišnje održavalo redovne sjednice svaka tri mjeseca u kaznionicama i zatvorima, uz neposredno preslušavanje zatvorenika. Tijekom trajanja UO-a otpuštenog zatvorenika moglo se obvezati na više obveza propisanih u čl. 160 ZIKZ/99. Sukladno KZ/97 UO se opozivao ako bi osuđenik počinio jedno ili više kaznenih djela za koja mu je izrečena kazna zatvora od šest mjeseci i više, a opozivao je sud. ZIKZ/99 je kao nadležno sudbeno tijelo za opoziv UO-a odredio suca izvršenja nadležnog prema mjestu prebivališta, odnosno boravišta osuđenika. Dakle UO je odobravalo mješovito Povjerenstvo, a nadzirao ga je i opozivao sudac izvršenja.

2.2. Zakonodavni okvir za razdoblje od 2013. do kraja 2017. godine – pravni dualizam u odlučivanju o uvjetnom otpustu

Uvodno spomenuti KZ/11, koji je na snagu stupio 1. 1. 2013. godine, u velikoj je mjeri osuvremenio područje kaznenopravnih sankcija. Podrobnije je uređio i UO na način da je taj institut razrađen u tri odredbe: u članku 59. propisuju se pretpostavke za njegovo određivanje, u članku 60. vrijeme provjeravanja i obveze za vrijeme provjeravanja, a u članku 61. opoziv uvjetnog otpusta. Člankom 59. KZ/11 uvedena je velika novost u pogledu odlučivanja o uvjetnom otpustu zatvorenika promjenom nadležnosti za odlučivanje, koja je sada dana sudu nadležnom po sjedištu kaznionice ili zatvora, čime je institut judicijaliziran. Nadalje, sukladno tom Zakonu više nije moguće iznimno otpustiti osuđenu osobu nakon 1/3 izdržane kazne, čime je ostvarena usklađenost s europskim zakonodavstvom, jer takvu mogućnost ne predviđa nijedan europski zakon. Ukinuta je i postojeća razlika u minimumu izdržane kazne kao pretpostavke za odobravanje UO-a ovisno o tome radi li se o kazni zatvora ili kazni dugotrajnog zatvora jer je takav režim dovodio u iznimno nepovoljan

položaj osobe osuđene na dugotrajnu kaznu zatvora. Novina je da se UO može odrediti samo ako je osoba izdržala najmanje 1/2 kazne na koju je osuđena, uz uvjet da je u zatvoru provela minimalno tri mjeseca. Po uzoru na neka strana zakonodavstva uvedeno je i da se osobu može opustiti na UO samo uz njezin pristanak, dakle zatvorenikova je odluka želi li do isteka kazne ostati u zatvoru ili izaći na UO i podvrgnuti se posebnim obvezama. Nadalje, sada KZ/11 u čl. 62. propisuje obveze uvjetno otpuštenog osuđenika, koje su do tada bile propisane u Zakonu o izvršenju kazne zatvora (članak 160.). Za razliku od članka 55. stavka 3. KZ/97, kojim nije bio pobliže propisan opoziv UO-a, što je imalo za posljedicu da u praksi opoziva gotovo i nije bilo, KZ/11 je opoziv uredio potanko. Razlikuje se opoziv zbog novog kaznenog djela, kada o njemu odlučuje sud koji sudi za to djelo, i opoziv zbog neispunjenja posebnih obveza, kada o njemu odlučuje sudac izvršenja.

S obzirom na to da je KZ/11 judicijalizirao institut uvjetnog otpusta, u jednom je trenutku bila razmatrana i mogućnost izdvajanja instituta uvjetnog otpusta u poseban zakon. Iz pragmatičnih se razloga ipak pristupilo izmjenama i dopunama ZIKZ/99, koji sada sadrži sve odredbe važne za pokretanje postupka, odlučivanje o UO-u, provedbu UO-a i njegov opoziv, sukladno novom modelu UO-a propisanom u KZ/11. Tako je Zakon o izmjenama i dopunama ZIKZ/13⁴⁹ – u daljnjem tekst ZOID ZIKS/13 – propisao da se postupak odlučivanja o UO-u uvijek pokreće prijedlogom ili zatvorenika ili po službenoj dužnosti (prijedlog čelnika zatvora ili kaznionice). O UO-u odlučuje rješenjem županijski sud na čijem području zatvorenik izdržava kaznu, odnosno sudac izvršenja ili vijeće sastavljeno od tri suca, pri čemu je sudac izvršenja predsjednik vijeća. Nadalje, regulirano je pravo žalbe na to rješenje, kao i dostava pravomoćnog rješenja nadležnim tijelima. S obzirom na pretpostavku da će sud u pravilu odobravati UO, trebalo je regulirati suspenzivne uvjete kod odlučivanja o UO-u pokrenutom prijedlogom po službenoj dužnosti. Uvjeti koji su navedeni nisu *numerus clausus*. Nadalje, reguliran je postupak provedbe UO-a, njegova provjeravanja i opoziva. Također, riješeno je pitanje nadležnosti, djelokruga rada i ostala pitanja važna za ovlasti suca izvršenja. Time je ZOID ZIKZ/13 predstavljao sadržajno usklađivanje instituta UO-a s odredbama KZ/11, pa je kao datum stupanja na snagu određen 1. 1. 2013. godine. Ipak, u međuvremenu je, prije stupanja na snagu novog KZ/11, novelom iz 2012. godine⁵⁰ propisana iznimka i do daljnjega je omogućen/propisan pravni dualizam u pogledu nadležnosti oko odlučivanja o UO-u zatvorenika. Povjerenstvo za UO i nadalje je ostalo nadležno za odlučivanje o UO-u zatvorenika kojima su kazne izrečene ili su se izvršavale prema odredbama starog Kaznenog zakona iz 1997. godine (KZ/97), a po proceduri propisanoj u Zakonu o izvršavanju

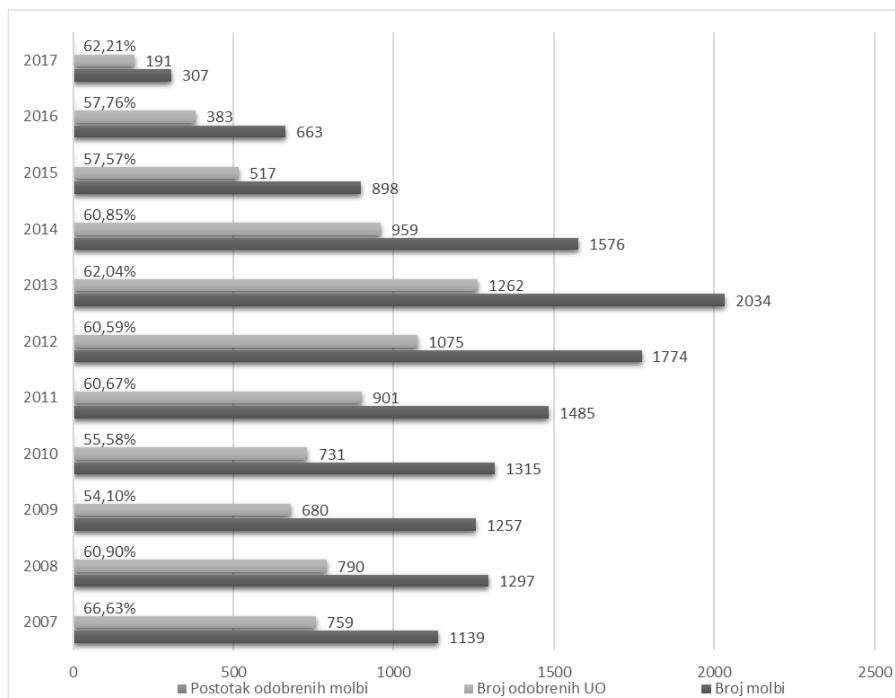
⁴⁹ Narodne novine, br. 150/13.

⁵⁰ Narodne novine, br. 144/12.

kazne zatvora iz 2011. godine (ZIKZ/11). Županijski je sud, nadležan po sjedištu kaznonice ili zatvora, odlučivao o UO-u za zatvorenike kojima su kazne zatvora izrečene za kaznena djela počinjena prema novom Kaznenom zakonu (KZ/11) po proceduri koja je propisana u ZOID ZIKZ-a iz 2013 (ZIKZ/13). Dok je Povjerenstvo uz UO moglo izricati samo obveze uz UO po ZIKZ/11, sudovi su izricali posebne obveze i zaštitni nadzor sukladno KZ/11. Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, koji je stupio na snagu 20. listopada 2017. godine, člankom 12., dokinut je do tada postojeći pravni dualizam. Krajem 2017. godine Povjerenstvo za UO završilo je s radom. Iz Grafičkog prikaza 1. vidljiv je respektabilan broj predmeta uvjetnog otpusta o kojem je odlučivalo Povjerenstvo za UO i potom smanjivanje broja predmeta do prestanka rada Povjerenstva krajem 2017. godine.

Grafički prikaz 1.

PREDMETI UO-a PO ODLUCI POVJERENSTVA OD 2007. DO 2017. GODINE

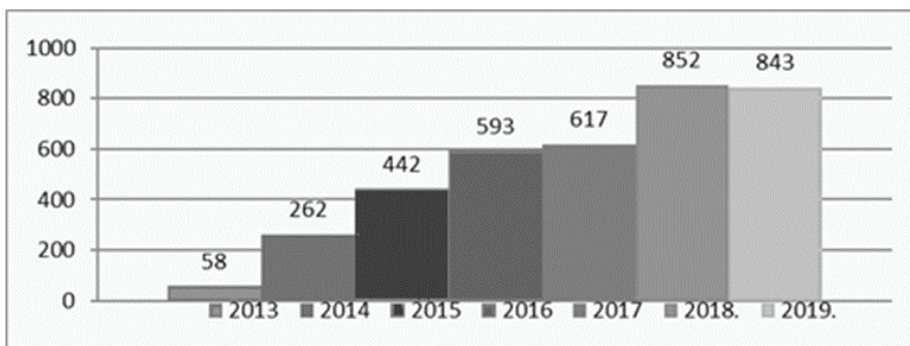
2.3. Aktualni zakonodavni okvir iz 2018. godine

Sve odluke vezane uz UO povodom prijedloga zatvorenika ili postupka pokrenutog po službenoj dužnosti sada donosi županijski sud nadležan prema sjedištu kaznionice ili zatvora. Sudac izvršenja kao pojedinac nadležan je za odobravanje UO-a do tri mjeseca, a sudsko vijeće kojim predsjedava sudac izvršenja nadležno je za odobravanje UO-a u dužem trajanju, prema proceduri propisanoj izmijenjenim odredbama Zakona o izvršavanju kazne zatvora iz 2013. godine (ZOID ZIKZ/13). Posebne obveze i zaštitni nadzor izriču se sukladno KZ/11. U postupku odlučivanja sud pribavlja prijedlog i mišljenje kaznionice, odnosno zatvora, i izvješće probacijskog ureda.

Tijekom sedmogodišnje primjene, od 2013. do 2019. godine, očekivano konstantno raste broj odobrenih UO-a odlukom suda. Županijski su sudovi 2013. odobrili UO za ukupno 58 zatvorenika, u odnosu na 843 u 2019. godini⁵¹ – Grafički prikaz 2.

Grafički prikaz 2.

PREDMETI UO-a PO ODLUCI SUDA OD 2013. DO 2019. GODINE

Prema saznanjima autora ovog rada zasad ne postoje javno objavljeni ni prikupljeni neobjavljeni podaci o ukupnom broju predmeta u okviru kojih su županijski sudovi odlučivali o uvjetnom otpustu zatvorenika u navedenom razdoblju te stoga nije bilo moguće prikazati koliki je udio odobrenih u ukupnom broju zaprimljenih prijedloga za uvjetni otpust.

⁵¹ Ministarstvo pravosuđa, 2020, posljednje objavljeno Izvješće o radu kaznionica i zatvora – za 2018. godinu, str. 50, i interna dokumentacija Ministarstva pravosuđa.

Tijekom proteklih godina, od 2013. do 2019. godine, ujednačavano je postupanje sudaca izvršenja oko procedure odobravanja UO-a, čemu su bitno doprinijela zauzeta stajališta i zaključci na godišnjem sastanku sudaca izvršenja, koji organizira Vrhovni sud RH. Od strane sudaca izvršenja potvrđena je dobra i uspješna suradnja s Upravom za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa, ali se opetovano ističe i potreba daljnje kontinuirane analize dosadašnje prakse i zakonskih normi radi unaprjeđenja prakse te izmjene ili/i dopune pojedinih odredbi ZIKZ/11 koje propisuju proceduru odobravanja UO-a. Na tom je tragu i novi Prijedlog Zakona o izvršavanju kazne zatvora, koji je prošao prvo čitanje u Saboru u rujnu 2020. godine, pa je realna mogućnost i njegova donošenja i stupanja na snagu do objave ovog rada. Radna skupina Ministarstva pravosuđa, koju čine predstavnici izvršne i sudske vlasti, akademske zajednice, pučkog pravobranitelja i civilnog društva, ukinula je odredbu o prijedlogu za UO zatvorenika po službenoj dužnosti, koju podnosi upravitelj kaznenog tijela, jer se praksa takva predlaganja nije pokazala svrsishodnom kod punoljetnih zatvorenika koji su recidivisti i imaju nove kaznene postupke u tijeku.

3. PROBACIJSKA SLUŽBA – NOVA VAŽNA SLUŽBA KAZNENOPRAVNOG SUSTAVA U IZVRŠAVANJU UVJETNOG OTPUSTA

Hrvatska probacijska služba postoji tek posljednjih deset godina, dok u nekim europskim zemljama takve službe rade već više od stoljeća, na primjer u Velikoj Britaniji i Nizozemskoj.⁵²

Ustrojavanje i razvoj te službe u našoj zemlji izazovan je i dinamičan proces:

(1) Prvi Zakon o probaciji – dalje u tekstu: ZOP – na snazi je bio od 29. 12. 2009. do 31. 12. 2012., drugi ZOP bio je na snazi od 1. 1. 2013. do 16. 11. 2018., dok je treći na snazi od 17. 11. 2018. godine.⁵³

(2) Prvim ZOP-om bila su predviđena četiri „glavna“ pravilnika, tako su 2010. i donesena: Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova, Pravilnik o izobrazbi službenika probacije, Pravilnik o matici i osobniku osoba uključenih u probaciju i Pravilnik o načinu provedbe inspeksijskog nadzora nad radom ureda za probaciju.⁵⁴ Nakon toga donesen je Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova 2013. godine,⁵⁵ kojim su objedinjeni sadržaji prethodna

⁵² Maloić i Rajić, 2012, *op. cit.* (bilj. 41), str. 32.

⁵³ Narodne novine, br. 153/09, br. 143/12, br. 99/18.

⁵⁴ Sva četiri pravilnika objavljena su u Narodnim novinama br. 78/10.

⁵⁵ Narodne novine, br. 29/13.

četiri pravilnika, a aktualno važeći Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova donesen je 2019. godine⁵⁶ – dalje u tekstu: POPP/19.

(3) Izvršavanje probacijskih poslova najprije je od 2009. godine bilo u nadležnosti Uprave za probaciju, potom od 2010. godine Uprave za probaciju i podršku žrtvama i svjedocima, zatim od 2012. godine u nadležnosti Uprave za kazneno pravo i probaciju, dok je od 2017. godine u nadležnosti Uprave za zatvorski sustav i probaciju,⁵⁷ sve u nadležnosti Ministarstva pravosuđa, a od sredine 2020. godine u nadležnosti Ministarstva pravosuđa i uprave.

(4) Prvih jedanaest probacijskih ureda otvoreno je tijekom 2011. i 2012. godine, Probacijski ured u Dubrovniku s radom je započeo 2013. godine, dok su Probacijski uredi u Gospiću i Vukovaru otvoreni 2018. godine.

(5) Do 2013. godine služba je ponajprije izvršavala predmete uvjetne osude sa zaštitnim nadzorom i radom za opće dobro na slobodi. Poslovi službe danas obuhvaćaju sve faze kaznenog postupka i izvršavanja sankcija – odlučivanje o kaznenom progonu, suđenje, izvršavanje sankcija (u zajednici i kazne zatvora) i UO-a. Od siječnja 2013. godine, to jest po stupanju na snagu tada važećeg Zakona o probaciji, probacijska je služba započela s dostavom izvješća na zahtjev suca izvršenja u postupku odlučivanja o UO-u te s nadzorom uvjetno otpuštenih zatvorenika. Rad s uvjetno otpuštenim osuđenima danas je jedan od ključnih probacijskih poslova u našoj zemlji, kao što je to i u mnogim europskim zemljama, na primjer u Njemačkoj, Austriji i Nizozemskoj.

U odnosu na do kraja 2017. godine prisutan pravni dualizam u odlučivanju o UO-u probacijska je služba od 2013. godine u početku postupala i temeljem rješenja Povjerenstva za UO i temeljem rješenja suda. Postupala je po svim zaprimljenim rješenjima u kojima je bio odobren UO⁵⁸ s obzirom na različita tumačenja tadašnjih zakonskih odredbi,⁵⁹ da bi potom ipak postupala samo temeljem rješenja kojima je uvjetno otpuštenom osuđeniku bila naložena obveza/posebna obveza javljanja u probacijski ured ili neka od obveza/posebnih

⁵⁶ Narodne novine, br. 68/19.

⁵⁷ Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa. Narodne novine, br. 107/09; Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa (Narodne novine, broj 38/10); Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa (Narodne novine, broj 28/12); Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa (Narodne novine, broj 98/17).

⁵⁸ U to su se vrijeme probacijskoj službi dostavljala sva rješenja o uvjetnim otpustima, dok se danas dostavljaju samo rješenja po kojima probacijska služba treba postupati.

⁵⁹ Sukladno tadašnjim povratnim informacijama sudaca izvršenja prema probacijskim uredima, dio sudaca izvršenja odredbe tada važećeg Zakona o probaciji (NN, br. 143/12) tumačio je na način da probacijska služba treba nadzirati sve uvjetno otpuštene osuđenike, dok je dio sudaca izvršenja tumačio kako probacijska služba treba postupati samo po onim rješenjima u kojima je Povjerenstvo odredilo javljanje u probacijski ured ili je sudac izvršenja odredio posebne obveze ili zaštitni nadzor.

obveza iz tretmanske domene (kao što je na primjer psihijatrijsko liječenje ili liječenje ovisnosti) ili zaštitni nadzor. Kako Povjerenstvo za UO u razdoblju od 2011. do kraja 2017. godine uz UO nije moglo odrediti zaštitni nadzor i/ili posebne obveze propisane KZ/97 i KZ/11, već je i dalje izricalo obveze uz UO sukladno ZIKZ/99, probacijska je služba u svojem radu izrađivala sveobuhvatnu procjenu rizika i kriminogenih potreba za sve uvjetno otpuštene osuđenike s izrečenom bilo kojom obvezom u trajanju duljem od šest mjeseci.⁶⁰ Takvim radom služba je sa svim osuđenicima postupala na vrlo sličan način. Nastavno na takvu praksu postavljalo se pitanje razlike između UO-a samo uz posebnu obvezu javljanja u probacijski ured, UO-a uz tretmanske posebne obveze (liječenja od ovisnosti, psihijatrijskog liječenja i slično) i UO-a s izrečenim zaštitnim nadzorom. Tada postojeće dileme vezano uz izvršavanje UO-a razriješene su novim ZOP/18 i POPP/19. Novim odredbama, između ostalih mogućnosti (kombinacija), predviđena su tri glavna modaliteta obavljanja probacijskih poslova u okviru izvršavanja UO-a.⁶¹

Slika 1.

OSNOVNI MODALITETI OBAVLJANJA PROBACIJSKIH POSLOVA KOD IZVRŠAVANJA UVJETNOG OTPUSTA

POSEBNA OBVEZA JAVLJANJA U
PROBACIJSKI URED – čl. 62.
st.11. važećeg KZ-a

POSEBNE OBVEZE PSIHIJATRIJSKOG
LIJEČENJA, LIJEČENJA OD OVISNOSTI I
DRUGE OBVEZE – čl. 62. st. 1., 2., 3., 4.,
5. važećeg KZ-a

ZAŠTITNI NADZOR – čl. 64.
važećeg KZ-a

Najmanji intenzitet rada službe sada podrazumijeva izvršavanje posebne obveze iz čl. 62. st. 11. KZ/11, odnosno posebne obveze redovitog javljanja nadležnom tijelu za probaciju. Kod izvršavanja te posebne obveze izrađuje se simplificirani program, radi se samo na poteškoćama koje navodi sam otpušteni osuđenik, uz povremena javljanja osuđenika u probacijski ured sukladno važećem POPP/19 ili dinamici koju je rješenjem odredio sud, odnosno sudac izvršenja. Kod izvršavanja posebnih obveza iz čl. 62. st. 1., 2., 3., 4., 5. važećeg KZ/11, rad probacijske službe ponajprije je usmjeren na izvršavanje posebne obveze koju je odredio sudac izvršenja. Program se sadržajno odnosi samo na

⁶⁰ Odnosno u trajanju duljem od četiri mjeseca kod kaznenih djela ubojstva, nanošenja teške tjelesne ozljede, obiteljskog nasilja, seksualnih delikata i uporabe hladnog ili vatrenog oružja prilikom počinjenja kaznenog djela.

⁶¹ Modaliteti su predstavljeni na zajedničkom sastanku sudaca izvršenja županijskih sudova u Republici Hrvatskoj održanom 29. studenoga 2019. godine pri Vrhovnom sudu Republike Hrvatske.

izvršavanje posebne obveze i dolasci u probacijski ured realiziraju se sukladno potrebama izvršavanja posebne obveze ili sukladno dinamici koju je rješenjem odredio sud, odnosno sudac izvršenja. Izvršavanje UO-a sa zaštitnim nadzorom – članak 64. važećeg KZ/11 – podrazumijeva cjelokupnu obveznu procjenu kriminogenih potreba i rizika uz korištenje posebnog standardiziranog instrumenta procjene, a za osuđenika se izrađuje sveobuhvatni program rada ovisno o utvrđenim kriminogenim rizicima i potrebama. Probacijska služba inicira uključivanje svih dostupnih institucija i organizacija koje mogu pomoći u resocijalizaciji i reintegraciji, kao i u zaštiti i povećanju sigurnosti zajednice. Kroz taj modalitet služba može intenzivirati rad s osuđenikom u određenom razdoblju kada postoje objektivni čimbenici koji upućuju na povećanu vjerojatnost počinjenja novog kaznenog djela, dok je to daleko teže na primjer kada sudac fiksno unaprijed odredi dinamiku javljanja u probacijski ured jednom u tri mjeseca.

Sukladno Europskim probacijskim pravilima⁶² služba od početka svojeg rada teži suradnji s drugim službama i tijelima u okviru kaznenopravnog sustava, kao i s različitim institucijama i organizacijama u zajednici, kako bi se što učinkovitije odgovorilo na kriminogene potrebe osuđenika, ali i osigurala zaštita i sigurnost društva. Od 2013. godine, dakle od početka izvršavanja uvjetnog otpusta, probacijska služba ima potpisan poseban Protokol o suradnji na izvršavanju probacijskih poslova s Ministarstvom unutarnjih poslova. Nadalje, služba razvija suradnju s različitim institucijama i organizacijama, kao što su centri za socijalnu skrb, zavod za zapošljavanje, institucije koje se bave liječenjem ovisnosti te s nizom nevladinih organizacija koje pružaju različite usluge (smještaj, podrška obitelji i slično).

4. NEKA OBILJEŽJA UVJETNIH OTPUSTA IZVRŠAVANIH OD STRANE PROBACIJSKE SLUŽBE I PROBACIJSKE POPULACIJE

4.1. Okvir provedene analize

Tema analize je UO u našoj zemlji u recentnoj prošlosti i aktualno u perspektivi zakonskih promjena i početka rada probacijske službe. Cilj je identificirati čimbenike koji bi mogli uputiti na moguća daljnja poboljšanja kod odlučivanja i u provedbi. U tu svrhu provedena je analiza predmeta uvjetnog otpusta zaprimljenih u službi u razdoblju od 1. siječnja 2013. godine do 31. prosinca 2019. godine koji su evidentirani u Zatvorsko-probacijskom informacij-

⁶² Recommendation CM/Rec (2010)1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules, Articles 37, 38, 39.

skom sustavu Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa. Analiza je provedena u razdoblju od ožujka do lipnja 2020. godine na uzorku od ukupno 6175 predmeta i 6011 osuđenika (prema dijelu osuđenika UO se izvršavao više puta u promatranom razdoblju) pregledom dostupne dokumentacije (presuda, rješenje o UO-u, mišljenje i prijedlog kaznionice, odnosno zatvora, izvod iz kaznene evidencije, službene zabilješke). Rezultati, osim za promišljanje budućih istraživanja, donose vrijedne implikacije za daljnji razvoj instituta uvjetnog otpusta. Pri provođenju analize uvažene su etičke smjernice, suglasnost za provođenje analize dobivena je od Ministarstva pravosuđa, poštivano je načelo povjerljivosti podataka.

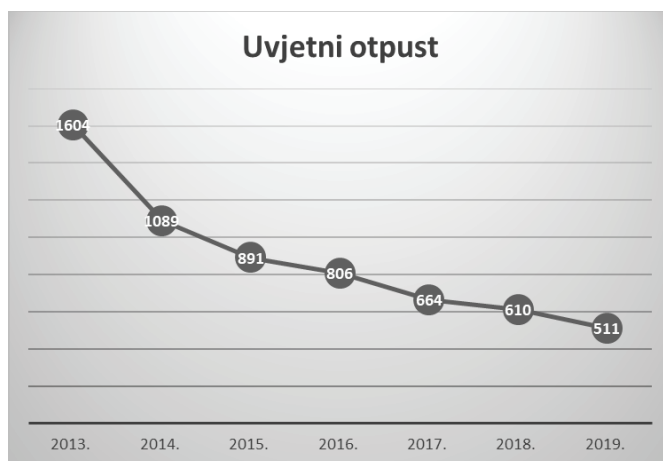
Tijekom analize rezultata, sukladno ZIKZ/11, pojam *zatvorenici* koristi se za osobe kojima je pravomoćno izrečena kazna zatvora zbog kaznenog djela, a nalaze se na izdržavanju kazne zatvora u kaznionici ili zatvoru. Pojam *osuđenici* sukladno istom Zakonu koristi se za osobe kojima je pravomoćno izrečena kazna zatvora, ali su uvjetno otpuštene.

4.2. Zaprimanje i neka obilježja uvjetnih otpusta

Promatra li se razdoblje od 2013. do 2019. godine, vidimo da je prisutna tendencija smanjivanja broja predmeta koje je na izvršavanje zaprimala probacijska služba – vidljivo iz Tablice 1.

Grafički prikaz 3.

UVJETNI OTPUST – BROJ NOVOZAPRIMLJENIH PREDMETA

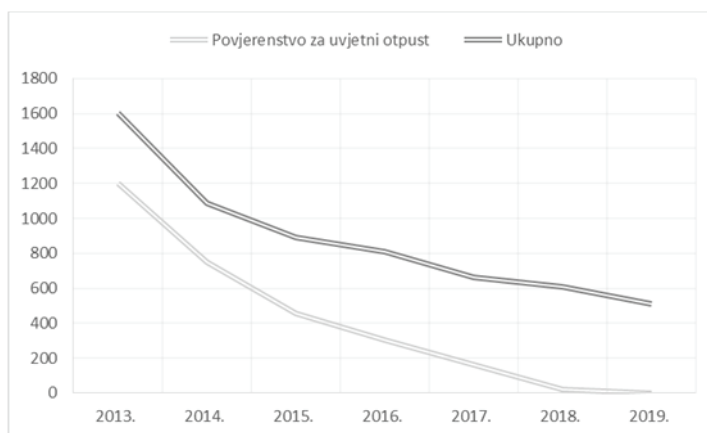

Podaci iz Tablice 1. i Grafičkog prikaza 3. pokazuju da je probacijska služba tijekom 2013. godine u rad zaprimila 1604 predmeta uvjetnog otpusta, dok je iz zatvorskog sustava u istom razdoblju uvjetno otpušteno 1320 zatvorenika (vidljivo iz ranije u radu prikazanih grafičkih prikaza 1. i 2.). Diskrepancija je nastala uslijed činjenice da je služba, nakon što je s nadzorom UO-a započela od 1. siječnja 2013. godine i odluke da će se izvršavati i dio predmeta iz 2012. godine, u probacijski informacijski sustav kao novozaprimljene unijela i predmete UO-a kod kojih je rješenje o UO-u bilo doneseno tijekom 2012. godine, a do isteka UO-a bilo je preostalo više od dva mjeseca. Kako je taj podatak o zaprimljenim predmetima 2013. godine već službeno objavljen⁶³ i služba je postupala po tim predmetima, uključeni su kao dio cjelokupnog uzorka u okviru dosadašnjeg rada službe.

Kontinuirano smanjivanje broja predmeta UO-a zaprimljenih od strane probacijske službe, gotovo paralelno sa smanjivanjem broja zaprimljenih predmeta u kojima je UO odobravalo Povjerenstvo, vidljivo je iz Grafičkog prikaza 4.

Grafički prikaz 4.

TIJELO IZRICANJA

Osim na kontinuirano smanjivanje broja predmeta UO-a zaprimljenih u probacijskoj službi i broja predmeta u kojima su UO odobravali Povjerenstvo i kaznionica, odnosno zatvor, rezultati iz Tablice 1. upućuju i na kontinuirani istovremeni porast broja predmeta u kojima je UO odobrio županijski sud.

⁶³ Izvješće o radu probacijske službe za 2013. godinu. Ministarstvo pravosuđa, 2014. https://www.sabor.hr/site_s/default/files/uploads/sabor/2019-01-18/080724/IZVJESCE_PROBACIJSKA_SLUZBA_2013.pdf, str. 6.

Tablica 1.

TIJELO IZRICANJA

Tijelo izricanja	Broj novozaprimljenih predmeta po godinama zaprimanja						
	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Povjerenstvo za uvjetni otpust	1200	753	455	301	164	20	0
Zatvor/kaznionica	377	145	104	59	40	4	2
Županijski sud	27	191	332	446	460	586	509
Ukupno	1604	1089	891	806	664	610	511

Sa stajališta izrečenih kazni zatvora evidentno je da je 82 % zatvorenika uključenih u uzorak bilo osuđeno na kazne u trajanju do pet godina – Tablica 2. Na kaznu zatvora iznad pet godina ili kaznu dugotrajnog zatvora bilo je osuđeno svega 16,3 %. Uspoređujući podatke o duljini zatvorske kazne, vidimo da je Povjerenstvo u odnosu na sud u znatno većem postotku (28,6 % u odnosu na 10 %) UO odobravalo zatvorenicima koji su izdržavali kaznu dužu od pet godina ili dugotrajni zatvor.

Tablica 2.

TRAJANJE ZATVORSKE KAZNE

Trajanje zatvorske kazne	Kaznionica/zatvor	%	Povjerenstvo za uvjetni otpust	%	Županijski sud	%	Ukupno	%
od 1 do 3 mjeseca	25	3,4	12	0,4	27	1,1	64	1,0
od 4 do 6 mjeseci	203	27,8	0	0,0	148	5,8	351	5,7
od 7 do 9 mjeseci	144	19,7	2	0,1	237	9,3	383	6,2
od 10 do 12 mjeseci	167	22,8	7	0,2	133	5,2	307	5,0
od 1 do 2 godine	82	11,2	537	18,6	801	31,4	1420	23,0
od 2 - 3 godine	44	6,0	705	24,4	528	20,7	1277	20,7
od 3 do 4 godine	19	2,6	489	16,9	276	10,8	784	12,7
od 4 do 5 godina	14	1,9	315	10,9	147	5,8	476	7,7
od 5 do 6 godina	10	1,4	201	6,9	74	2,9	285	4,6
od 6 do 7 godina	8	1,1	146	5,0	57	2,2	211	3,4
od 7 do 8 godina	3	0,4	113	3,9	32	1,3	148	2,4
od 8 do 9 godina	6	0,8	74	2,6	27	1,1	107	1,7
od 9 do 10 godina	3	0,4	62	2,1	19	0,7	84	1,4
od 10 do 11 godina	0	0,0	69	2,4	16	0,6	85	1,4
od 11 do 12 godina	1	0,1	29	1,0	10	0,4	40	0,6
od 12 do 13 godina	1	0,1	42	1,5	7	0,3	50	0,8
od 13 do 14 godina	1	0,1	19	0,7	3	0,1	23	0,4
od 14 do 15 godina	0	0,0	55	1,9	3	0,1	58	0,9
15 godina i više i dugotrajni zatvor	0	0,0	16	0,6	6	0,2	22	0,4
Ukupno	731	100,0	2893	100,0	2551	100,0	6175	100,0

Podaci iz Tablice 3. pokazuju da je kod 86,5 % osuđenika UO bio određen u vremenskom trajanju kraćem od godine dana. Ako se usporede podaci u odnosu na tijelo izricanja i duljinu uvjetnog otpusta, razvidno je da je Povjerenstvo u odnosu na sud u nešto većem postotku (21,1 % u odnosu na 8,3 %) odobravalo uvjetni otpust dulji od godinu dana.

Tablica 3.

TRAJANJE UVJETNOG OTPUSTA

Trajanje uvjetnog otpusta	Kaznionica/zatvor	%	Povjerenstvo za uvjetni otpust	%	Županijski sud	%	Ukupno	%
do 30 dana	201	27,5	0	0,0	232	9,1	433	7,0
1 - 3 mjeseca	498	68,1	192	6,6	940	36,8	1630	26,4
od 3 do 6 mjeseci	7	1,0	924	31,9	689	27,0	1620	26,2
od 6 do 9 mjeseci	7	1,0	774	26,8	329	12,9	1110	18,0
od 9 do 12 mjeseci	8	1,1	393	13,6	148	5,8	549	8,9
od 12 do 15 mjeseci	5	0,7	218	7,5	87	3,4	310	5,0
od 15 do 18 mjeseci	0	0,0	137	4,7	44	1,7	181	2,9
od 18 do 21 mjesec	3	0,4	71	2,5	24	0,9	98	1,6
od 21 do 23 mjeseca	1	0,1	33	1,1	10	0,4	44	0,7
od 23 do 25 mjeseci	0	0,0	25	0,9	14	0,5	39	0,6
25 mjeseci i više	1	0,1	126	4,4	34	1,3	161	2,6
Ukupno	731	100,0	2893	100,0	2551	100,0	6175	100,0

Analizirajući izricanje zaštitnog nadzora iz Tablice 4., možemo vidjeti da je županijski sud u istraživanom razdoblju izrekao svega pet zaštitnih nadzora.

Tablica 4.

ZAŠTITNI NADZOR UZ UVJETNI OTPUST

Godina	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Zaštitni nadzor uz UO	3	0	0	1	0	1	0

U Tablici 5. prikazane su obveze, odnosno posebne obveze koje su Povjerenstvo, kaznionica, odnosno zatvor, i županijski sud određivali uz UO u promatranom razdoblju. Možemo vidjeti da se najveći postotak izricanih obveza, odnosno posebnih obveza, odnosio na javljanja osuđenika različitim tijelima - ukupno 88,4 % od svih izrečenih obveza/posebnih obveza.

Tablica 5.

OBVEZE/POSEBNE OBVEZE UZ UVJETNI OTPUST

Naziv obveze tijekom uvjetnog otpusta	Kaznionica/zatvor	Povjerenstvo za uvjetni otpust	Županijski sud	Ukupno
javljanje sucu izvršenja, policiji, probacijskom uredu, centru za socijalnu skrb	1618	6293	1136	9047
nastavak liječenja - alkohol	19	149	25	193
nastavak liječenja - droga	87	655	127	869
nastavak liječenja - ostalo	10	56	16	82
nastavak obrazovanja	0	0	1	1
nastavak provođenja mjera propisanih programom izvršavanja	2	3	0	5
neposjećivanje određenih mjesta	20	2	0	22
prihvatanje ponuđenog zaposlenja	1	2	1	4
druge obveze koje su primjerene s obzirom na počinjeno kazneno djelo	0	0	4	4
zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve ili neke druge osobe	0	0	4	4
Ukupno	1757	7180	1314	10231

4.3. Neka obilježja probacijske populacije na uvjetnom otpustu

Zbog ograničenog opsega rada prikazuje se samo pet osnovnih obilježja probacijske populacije. Uz spol i dob, analiziraju se obilježja koja empirijskim istraživanjima dokazano imaju utjecaj na kriminalni povrat⁶⁴ – ranija osuđivanost, obrazovni status koji doprinosi zapošljivosti (jer su gotovo svi zatvorenici u trenutku otpusta nezaposleni) i obiteljska podrška. U Tablicama 6., 8. i 9. navedeno je kako je određeni postotak podataka o osuđenima nepoznat. Navedeno je rezultat početne prakse u okviru koje probacijska služba, kada je započela s probacijskim poslom izvršavanja UO-a, te podatke nije unosila u informacijski probacijski sustav kod uvjetnih otpusta kraćih od šest mjeseci, kao što to čini sada.

Rezultati analize prikazani u Tablici 6. upućuju na visok postotak – 61,5 % – ranije kažnjavanosti osuđenika s kojima je tijekom UO-a radila probacijska služba. Navedeno ne iznenađuje s obzirom na podatak da je u Hrvatskoj tijekom 2018. godine od ukupnog broja zatvorenika i maloljetnika na izdržavanju kazne zatvora i maloljetničkog zatvora u trajanju dužem od šest mjeseci njih 45 % već bilo ranije na izdržavanju kazne zatvora,⁶⁵ kao i na podatak da je gotovo 1/3 osuđenika s kojima je služba radila tijekom UO-a,⁶⁶ a prethodno su izvršavali kaznu zatvora dulju od pet godina, nakon isteka uvjeta ponovo počinila kazneno djelo.

⁶⁴ Maloić, 2020, *op. cit.* (bilj. 11), str. 29, 30 i 34.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Brkić, G.: Kriminalni povrat osuđenika koji su služili zatvorske kazne dulje od pet godina, u: K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), Zbornik radova 1. konferencije prevencije i smanjenja socijalne isključenosti: Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo. Zagreb, Društvo za socijalnu podršku, 2017, str. 30.

Tablica 6.

RANIJA KAŽNJAVANOST

Ranija kažnjavanost	Broj osuđenika	%
Da	3698	61,5
Ne	1842	30,6
Nepoznato	471	7,8
Ukupno	6011	100,0

U Tablici 7. prikazani su podaci iz analize spola i dobi te je primjetno da je u samo 5,8 % predmeta UO-a probacijska služba radila sa ženama. Nadalje, najveći broj osuđenika (74,9 %) u dobi je od 25 do 50 godina.

Tablica 7.

DOB I SPOL OSUĐENIKA/OSUĐENICA

Dob i spol	Spol		%	Ukupno	%
	M	Ž			
do 25 godina	288	7	2,4	295	4,9
od 25 do 30 godina	1064	43	3,9	1107	18,4
od 31 do 35 godina	1051	45	4,1	1096	18,2
od 36 do 40 godina	891	54	5,7	945	15,7
od 41 do 45 godina	692	43	5,9	735	12,2
od 46 do 50 godina	586	35	5,6	621	10,3
od 51 do 55 godina	458	53	10	511	8,5
od 56 do 60 godina	299	35	10	334	5,6
od 61 do 65 godina	192	16	7,7	208	3,5
od 66 do 70 godina	96	13	12	109	1,8
od 71 do 75 godina	28	3	9,7	31	0,5
76 i više godina	18	1	5,3	19	0,3
Ukupno	5663	348	5,8	6011	100,0

Iz podataka prikazanih u Tablici 8. može se uočiti kako je najveći broj zatvorenika kojima je odobren UO imao završenu srednju stručnu spremu. Ipak, potrebno je uzeti u obzir i oko 25,8 %, to jest 1/4 osuđenika, ispod te razine. Nadalje, bitno je imati u vidu da su svi zatvorenici u trenutku otpusta formalno nezaposleni, kao i da 35 % zatvorenika nema efektivnog radnog staža prilikom dolaska na izvršavanje kazne zatvora.⁶⁷

⁶⁷ Penić, Z., Vlahović, K., Malek, M.: Socijalna isključenost i postpenalni prihvat zatvorenika – izazovi moderne prakse, u: K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), Zbornik radova 1.

Tablica 8.

STRUČNA SPREMA

Stručna sprema	Broj osuđenika	%
nezavršena osnovna škola	989	16,5
osnovna škola i PK, NKV	557	9,3
KV, VKV (srednja škola do 3 g)	357	5,9
SSS	3030	50,4
VŠS	142	2,4
VSS	194	3,2
MAGISTAR	16	0,3
DOKTOR	7	0,1
Nepoznato	719	12,0
Ukupno	6011	100,0

U Tablici 9. prikazan je bračni status osuđenika/osuđenica. Svega 39,3 % ima obitelj koju su sami zasnovali i koja im može biti podrška u zahtjevnom procesu reintegracije tijekom uvjetnog otpusta.

Tablica 9.

BRAČNI STATUS

Bračni status	Broj osuđenika	%
izvanbračna zajednica	703	11,7
neoženjen/neudana	1731	28,8
oženjen/udana	1660	27,6
razveden/a	883	14,7
samac	363	6,0
udovac/ica	101	1,7
nepoznat	570	9,5
Ukupno	6011	100,0

Interpretacija rezultata

Analizom dobivenih rezultata možemo utvrditi tendenciju smanjivanja broja predmeta odobrenih UO-a koje zaprima probacijska služba. Iako se u praksi uvriježilo mišljenje da je s prestankom rada Povjerenstva došlo i do smanjivanja broja predmeta UO-a koje zaprima služba, pad broja predmeta potrebno je

konferencije prevencije i smanjenja socijalne isključenosti: Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo. Zagreb, Društvo za socijalnu podršku, 2017, str. 21.

sagledavati u kontekstu smanjivanja zatvorske populacije nakon početka rada probacijske službe. Naime najveća je prekapacitiranost hrvatskog zatvorskog sustava zabilježena 2010. godine, kada je kaznu zatvora izvršavalo 5165 zatvorenika. Od 2011. godine, kada je služba započela s radom, broj zatvorenika kontinuirano se smanjuje. Iz podataka za 2018. godinu vidljivo je da je tijekom 2018. godine kaznu zatvora izvršavalo 4119 zatvorenika, s time da se na dan 31. 12. 2018. godine u zatvorskom sustavu nalazilo 3217 zatvorenika.⁶⁸ Nadalje, potrebno je imati u vidu da je probacijska služba od 2013. godine postupala po svim zaprimljenim rješenjima kojima je bio odobren UO, da bi potom od 2017. godine postupala samo po rješenjima u kojima je izrečen zaštitni nadzor ili posebna obveza iz nadležnosti službe, a po stupanju na snagu ZOP/18 zaprima i izvršava isključivo rješenja o UO-u u kojima je izrečen zaštitni nadzor ili posebna obveza iz nadležnosti službe.

Veći broj izricanja posebnih obveza javljanja osuđenika različitim tijelima u probacijskoj populaciji na UO postoji kao ustaljena praksa. Nastavno na već rečeno u ovom radu, i ovdje je važno naglasiti da se obveza javljanja u probacijski ured ranije izvršavala sveobuhvatno, na način na koji se danas, sukladno sada važećem ZOP/18 i POPP/19, izvršava samo zaštitni nadzor uz UO. Do sada su županijski sudovi rješenjima odredili samo pet zaštitnih nadzora uz UO. Otvara se pitanje razloga neizricanja zaštitnog nadzora uz UO, ranije u radu opisanog kao najsveobuhvatniji i najintenzivniji modalitet rada probacijske službe s osuđenikom, što bi svakako trebalo dodatno istražiti. Posebno bi bilo uputno istražiti činjenicu da su osuđenici koji su izdržavali zatvorsku kaznu iznad pet godina ili kaznu dugotrajnog zatvora u relativno malom postotku zastupljeni u probacijskoj populaciji na UO-u, što bi se hipotetski moglo tumačiti u smjeru izrazito malog broja odobravanja UO-a toj kategoriji zatvorenika. Međutim zapravo se tek otvaraju pitanja u kojoj se mjeri tim zatvorenicima odobrava UO i ako da, iz kojeg se razloga u malom broju određuju posebne obveze iz nadležnosti probacijske službe i zaštitni nadzor, naročito ako se uzmu u obzir uvodno navedena češća obilježja zatvorenika i relativno visok postotak povratnika u zatvorskoj populaciji. U tom kontekstu korisno bi bilo istražiti i visok postotak UO-a u trajanju do samo jedne godine, s kojim se aktualno susrećemo u probacijskoj populaciji.

Određivanje posebnih obveza uz UO naročito je važno sa stajališta specifičnih kriminogenih potreba pojedinog zatvorenika, koje mogu utjecati na ponovno počinjenje kaznenog djela. Primjerice postotak osoba s mentalnim teškoćama značajno je veći u zatvorskoj nego u općoj populaciji, čemu se sukladno rezultatima istraživanja ne pridaje dovoljna pozornost vezano uz proces socijalne reintegracije.⁶⁹ Počinitelji seksualnih delikata smatraju se jednom od

⁶⁸ Ministarstvo pravosuđa, 2020, *op. cit.* (bilj. 51), str. 9.

⁶⁹ Cotter, L.: Are the Needs of Adult Offenders with Mental Health Difficulties being met in Prisons and on Probation? *Irish Probation Journal*, vol. 12/2015, str. 57.

najzahtjevnijih grupa počinitelja kaznenih djela za upravljanje rizikom na slobodi, pri čemu istraživanja dokazuju značaj tretmanskog rada s počiniteljima seksualnih delikata u zajednici, kada se zbog veće dostupnosti potencijalnih žrtava povećava i rizik od ponovnog počinjenja kaznenog djela.⁷⁰ Nadalje, tretmanski programi usmjereni na liječenje ovisnosti tijekom kazne zatvora pokazuju daleko veću učinkovitost kada je osiguran nastavak tretmana u zajednici.⁷¹ Osiguravanjem adekvatnih intervencija u zajednici kao odgovora na kriminogene potrebe zatvorenika ujedno se doprinosi i zaštiti, odnosno sigurnosti društva.⁷² Naime bez izrečene posebne obveze iznimno je teško motivirati uvjetno otpuštene osuđenike za tretman jer čak i kada je primjerice vidljiv recidiv kod ovisnosti, osuđenici minimaliziraju ili negiraju svoju ovisnost odbijajući tretman u zajednici⁷³ i navodeći da im uz uvjetni otpust obveza liječenja nije izrečena.

U analiziranim predmetima UO-a u premoćnom postotku dominantno su zastupljeni muškarci između 25 i 55 godina, u najvećem postotku neoženjeni, razvedeni ili samci. S obzirom na mali postotak žena na UO-u te na u ranijim istraživanjima dokazanu potrebu specifičnih pristupa i načina rada sa ženama kod izvršavanja kaznenopravnih sankcija, otvara se pitanje koliko probacijska služba u svojem radu uvažava te specifičnosti. Naime istraživanja su pokazala kako žene imaju specifične teškoće, koje se najčešće odnose na: neprepoznate mentalne teškoće, manje posjeta tijekom kazne i češće narušene odnose s obitelji po otpustu, otežano ponovno uspostavljanje kontakata s djecom i brige o djeci, diskriminaciju na tržištu rada,⁷⁴ uz naglašenije osjećaje krivnje i srama po otpustu.⁷⁵ Također se upućuje i na manjak instrumenata za procjenu rizika i kriminogenih potreba koje razlikuju muškarce i žene.⁷⁶ Nadalje, iako je najveći postotak osuđenika iz uzorka bio osuđen na kaznu zatvora manju od pet godina, ipak je velik postotak njih već bio ranije osuđivan, što bi, uz očekivanu slabiju podršku obitelji i neizvjesnost zapošljavanja, bio dodatni argument za

⁷⁰ Schmucker, M., Lösel, F.: Sexual offender treatment for reducing recidivism among convicted sex offenders: a systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, vol. 13, br. 1/2017, str. 1; Stalans, L.: Adult Sex Offenders on Community Supervision. *Criminal Justice and Behavior*, vol. 31, br. 5/2004, str. 564.

⁷¹ MacDonald, M., Williams, J., Kane, D.: Throughcare for prisoners with problematic drug use: a European perspective. *EuroVista*, vol. 2, br. 3/2013, str. 144.

⁷² Lowenkamp, C. T., Latessa, E. J., Holsinger, A. M.: The Risk Principle in Action: What Have We Learned From 13,676 Offenders and 97 Correctional Programs? *Crime and Delinquency*, vol. 52, br. 1/2006, str. 77.

⁷³ Maloić, S., Mažar, A.: Pristupi i tehnike rada s ovisnicima u probaciji. *Kriminologija i socijalna integracija*, vol. 22, br. 1/2014, str. 219.

⁷⁴ Durnescu, 2011, *op. cit.* (bilj. 17), str. 14.

⁷⁵ Maloić, 2020, *op. cit.* (bilj. 11), str. 24.

⁷⁶ Geraghty, K. A., Woodhams, J.: The predictive validity of risk assessment tools for female offenders: a systematic review. *Aggression and Violent Behaviour*, vol. 21/2015, str. 23.

određivanje zaštitnog nadzora uz UO umjesto posebne obveze javljanja u probacijski ured.

Interpretacija dobivenih rezultata u kontekstu drugih domaćih i inozemnih istraživanja otežana je zbog izrazitog manjka domaćih istraživanja na ovom polju, dok se od usporedbe sa stranim istraživanjima u ovom radu odustalo, jer su ta istraživanja najvećim dijelom usmjerena na istraživanje specifičnih prediktora uspješnosti UO-a (zaposlenje, stanovanje itd.), što u našoj zemlji istraživački tek predstoji, te zbog postojećih složenih razlika među zemljama u statističkim praćenjima (različita tijela odlučivanja, različiti modaliteti ranijeg otpusta itd.). Dodatno usporedbu otežava i parcijalno i oskudno statističko praćenje uvjetnog otpusta u našoj državi, koje se uglavnom odnosi samo na broj odobrenih uvjetnih otpusta i eventualno vrste kaznenih djela koja su počinili osuđenici kojima je odobren UO. Neistraženost područja i oskudni statistički podaci ujedno su bili i motiv autorima za provođenje ove analize, kojom se željelo doprinijeti boljoj informiranosti i razumijevanju ovoga tematskog područja te oskudnom istraživačkom angažmanu. Unatoč ograničenom opsegu i jednostavnijoj metodologiji, rezultatima su ostvarena neka ključna pitanja budućih istraživanja, ali i pitanja ključna za kaznenopravnu problematiku.

5. ZAKLJUČAK

Autori su smatrali bitnim i korisnim, za kasnije analize i istraživanja hrvatskog kaznenog izvršnog zakonodavstva, ostaviti pisani trag o značajnim nedavnim promjenama zakonodavnih okvira i praksi odobravanja i izvršavanja UO-a kao važnog penološkog instituta o kojem se malo i rijetko piše te je neopravdano lišen odgovarajuće stručne i znanstvene analize i rasprave. Iz prikazane zakonske regulative razvidna je intencija hrvatskog zakonodavca da konstantno usklađuje domaće zakonodavstvo s najsuvremenijom europskom legislativom, unaprijeđuje postojeće zakonske norme i postigne što veću učinkovitost kaznenopravnih sankcija, pa tako i UO-a, instituta koji je usko povezan s izvršavanjem zatvorske kazne. Tema UO-a vrlo je aktualna upravo zbog niza relativno novih promjena u kazneno-pravnoj regulativi i načinu izvršavanja. Dvjesto najznačajnijim novinama mogle bi se smatrati: (1) promjene vezane uz ulogu i ovlasti suca izvršenja i (2) uključivanje probacijske službe u izvršavanje uvjetnog otpusta.

U Hrvatskoj se danas odobrava respektabilan broj UO-a, od kojih se značajan broj upućuje na izvršavanje probacijskoj službi. Ustrojavanjem te službe suci izvršenja sada imaju na raspolaganju specijaliziranu profesionalnu službu kao potencijalni resurs informacija kako tijekom postupka odlučivanja o UO-u tako i vezano uz sam tijek UO-a i ponašanje uvjetno otpuštenog zatvorenika.

Ta služba osim nadzora osigurava i mogućnost tretmanskog rada s osuđenima tijekom UO-a, uz povezivanje osuđenika sa svim resursima u zajednici kojima se može odgovoriti na kriminogene potrebe i smanjiti rizik recidiva. U perspektivi europskih preporuka radi se o značajnom pozitivnom pomaku u izvršavanju tog instituta. Naime suvremene spoznaje upućuju na značaj tretmanskog rada sa zatvorenikom tijekom izvršavanja kazne zatvora, ali i po otpustu, u svrhu njegove socijalne reintegracije, kojom se najučinkovitije ostvaruje prevencija kriminalnog povrata i sigurnost društva.

Rezultati provedenog istraživanja omogućuju bolji uvid u jedno novo i nedovoljno istraženo područje, uz razvidnu potrebu daljnjih istraživanja. Upućuju na to da se uz UO u najvećem broju izriče posebna obveza koja se odnosi samo na javljanje osuđenika u probacijski ured, što sada predstavlja najmanji intenzitet rada probacijske službe s osuđenikom, dok se UO uz zaštitni nadzor izriče u izrazito malom broju slučajeva, odnosno gotovo se i ne izriče. S druge pak strane upravo kroz taj modalitet potencijali probacijske službe bili bi najbolje iskorišteni. Nadalje, potencijale službe možda bi bilo moguće više iskoristiti i kod uvjetnog otpusta zatvorenika s izrečenima zatvorskim kaznama duljima od pet godina ili dugotrajnog zatvora, sukladno europskim preporukama o realnoj mogućnosti uvjetnog otpusta za sve zatvorenike i preporučenom načelu progresivnosti.

Aktivnosti suca izvršenja, zatvorskog sustava i probacijske službe usmjerene su prema zajedničkom cilju prevencije kriminalnog povrata. Za učinkovito izvršavanje kazne zatvora i UO-a nužna je razmjena informacija i uska suradnja zatvorskog sustava, sudaca izvršenja, probacijske službe i policije, ali i svih drugih dionika koji svojim radom mogu doprinijeti učinkovitoj socijalnoj reintegraciji uvjetno otpuštenog osuđenika i smanjenju rizika ponovnog počinjenja kaznenog djela, pa time i sigurnosti društva. U daljnjem unaprjeđivanju instituta UO-a u našoj zemlji svakako bi trebalo graditi na svim dosadašnjim pozitivnim iskustvima ranije kaznenopravne prakse, kako Povjerenstva tako i županijskih sudova i zatvorskog i probacijskog sustava. Istovremeno nove okolnosti donose potrebu novih znanja, kao i razvijanja novih modaliteta rada i suradnje, što zaslužuje pozornost i kroz dodatne aktivnosti Pravosudne akademije i Centra za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju. Nadalje, učinak zakonskih promjena bilo bi uputno kontinuirano pratiti i kroz povratne informacije o njihovu izvršavanju, kao i kroz provođenje empirijskih istraživanja. Od iznimne je važnosti za dobru kaznenu politiku zakonodavcu i zakonopiscu osigurati dobro evaluiranu praksu izvršnog kaznenog prava.

LITERATURA

1. Albrecht, H. J. (2012). *Prison Overcrowding - Finding Effective Solutions Strategies and Best Practices Against Overcrowding in Correctional Facilities*. Freiburg, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law.
2. Bačić, F. (1998). *Kazneno pravo, Opći dio*. Zagreb, Informator.
3. Bourgon, G., Bonta, J. (2014). Reconsidering the Responsivity Principle: A Way to Move Forward. *Federal Probation*, 78 (2), 3-10.
4. Brkić, G. (2017). Kriminalni povrat osuđenika koji su služili zatvorske kazne dulje od pet godina. U: K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.), *Zbornik radova 1. konferencije prevencije i smanjenja socijalne isključenosti: Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo* (str. 16-24). Zagreb, Društvo za socijalnu podršku.
5. Cotter, L. (2015). Are the Needs of Adult Offenders with Mental Health Difficulties being met in Prisons and on Probation? *Irish Probation Journal*, 12, 57-78.
6. Damjanović, I., Butorac, K. (2006). Politika suzbijanja kriminaliteta: perspektive izvršenja kaznenopravnih sankcija. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13 (2), 657-684.
7. Damjanović, I., Kokić-Puce, Z. i Klarić-Baranović, S. (2004). Uvjetni otpust s izdržavanja kazne zatvora (od 1998. do 2002.). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11 (2), 867-892.
8. Dünkel, F. (2017). European penology: The rise and fall of prison population rates in Europe in times of migrant crises and terrorism. *European Journal of Criminology*, 14 (6), 629-653.
9. Durnescu, I. (2011). *Resettlement research and practices. An international perspective. A report commissioned by the European Organisation for Probation*. Utrecht: Confederation of European Probation.
10. Duwe, G. (2017). *The Use and Impact of Correctional Programming for Inmates on Pre- and Post-Release Outcomes*. Washington, National Institute of Justice.
11. Geraghty, K. A., Woodhams, J. (2015). The predictive validity of risk assessment tools for female offenders: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 25-38.
12. Ivičević Karas, E. (2016). *Penitencijarno pravo*. Zagreb, Narodne novine.
13. Josipović, M., Tomašević, G. (1999). *Novo hrvatsko izvršno pravo*. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 6 (2), 617-634.
14. Josipović, M., Tomašević, G., Tripalo, D. (2001). Nova uloga suca u izvršavanju kazne zatvora. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 8 (2), 85-116.
15. Kensey, A. (2004). Conditional release and the prevention of reoffending. In: *Crime policy in Europe. Good practices and promising examples*. Council of Europe Publishing. 181-189.
16. Kokić Puce, Z. i Kovčo Vukadin, I. (2006). Izvršavanje alternativnih sankcija u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13 (2), 745-794.
17. Latessa, E. J., Lowenkamp, C. (2005). What are criminogenic needs and why are they important? *For the Record*, 4, 15-16.
18. Lowenkamp, C. T., Latessa, E. J., Holsinger, A. M. (2006). The Risk Principle in Action: What Have We Learned From 13,676 Offenders and 97 Correctional Programs? *Crime and Delinquency*, 52 (1), 77-93.
19. MacDonald, M., Williams, J., Kane, D. (2013). Throughcare for prisoners with problematic drug use: a European perspective. *EuroVista*, 2 (3), 144-153.
20. Mackenzie, D. L. (2001). *Sentencing and Corrections in the 21st Century: Setting the Stage for the Future*. Washington, National Institute of Justice.
21. Maloić, S. (2020). Pojam i značaj poslijepenalne zaštite – koga štiti, zašto i kako? *Kriminologija i socijalna integracija*, 28 (1), 11-46.

22. Maloić, S., Brkić, G. (2019). Razvoj suradnje probacijskog i zatvorskog sustava – idemo li u dobrom smjeru? *Kriminologija i socijalna integracija*, 27 (1), 100-119.
23. Maloić, S., Mažar, A. (2014). Pristupi i tehnike rada s ovisnicima u probaciji. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22 (1), 211-239.
24. Maloić, S. i Rajić, S. (2012). Potreba i značaj razvoja suradnje probacijskog sustava i sustava socijalne skrbi u RH. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (1), 29-52.
25. Maloić, S., Ricijaš, N. i Rajić, S. (2012). Povijesni razvoj i modeli ranijeg otpusta zatvorenika: značaj za aktualnu hrvatsku kaznenopravnu praksu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20 (2), 29-46.
26. McNally, G., Brennan, A. (2015). Community Return: A Unique Opportunity. *Irish Probation Journal*, 12, 141-159.
27. Mellow, J., Barnes-Ceeney (2017). Kay Factors to Promote Successful Comprehensive Reentry Initiatives. *Federal Probation*, 81 (3), 22-30.
28. Milivojević, L. i Tomašković, R. (2011). Sustav probacije u Republici Hrvatskoj i alternativne kazni zatvora. *Policija i sigurnost*, 20 (1), 47-58.
29. National Institute of Corrections (2011). Evidence-Based Policy, Practice, and Decision-making Implications for Paroling Authorities. Washington, U.S. Department of Justice.
30. Penić, Z., Vlahović, K., Malek, M. (2017). Socijalna isključenost i postpenalni prihvata zatvorenika – izazovi moderne prakse. U: K. Radat, M. Majdak, I. Jovović (ur.) *Zbornik radova 1. konferencije prevencije i smanjenja socijalne isključenosti: Integrirani osuđenici – socijalno pravednije društvo* (str. 16-24). Zagreb, Društvo za socijalnu podršku.
31. Rentzmann, W. (2008). Prison policy, prison regime and prisoners' rights in Denmark. In: *Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the IPPF, Stavern, Norway, 25-28 June 2008*. Nijmegen, Wolf Legal Publishers.
32. Sagel-Grande, I. (2011). Dutch conditional release for prisoners as far as regulated by Law. Report in the Framework of the EU Project - The role of judges in the transition from prison into liberty.
33. Schmucker, M., Lösel, F. (2017). Sexual offender treatment for reducing recidivism among convicted sex offenders: a systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 13 (1), 1-75.
34. Stalans, L. (2004). Adult Sex Offenders on Community Supervision. *Criminal Justice and Behavior*, 31 (5), 564-608.
35. Subramanian, R., Shames, A. (2013). Sentencing and Prison Practices in Germany and the Netherlands: Implications for the United States. New York, Vera Institute of Justice.
36. Šeparović, M. (2003). Kazneno izvršno pravo i uvod u penologiju. Zagreb, Pravni fakultet.
37. Šimpraga, D., Vukota, Lj. (2010). Probni projekt Uvjetni otpust zatvorenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 17 (2), 813-817.
38. Šučur, Z. (1995). Socijalnoekonomski i obiteljski status počinitelja kaznenih djela razbojstva i razbojničke krađe u relaciji s indikatorima učinkovitosti tretmana. *Kriminologija i socijalna integracija*, 3 (2), 179-194.
39. Taxman, F. S. (2004). The Offender and Reentry: Supporting Active Participation in Reintegration. *Federal Probation*, 68 (2), 31-35.
40. Travis, J. (2000). But They All Come Back: Rethinking Prisoner Reentry. Papers from the Executive Sessions on Sentencing and Corrections. No. 7. Research in Brief.
41. Travis, J., Solomon, A. M., Waul, M. (2001). From Prison to Home: The Dimensions and Consequences of Prisoner Reentry. Washington, Urban Institute.
42. Turković, K., Maršavelski, A. (2012). Reforma sustava kazni u novom Kaznenom zakonu. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 19 (2), 795-817.

43. Viano, E. (2008). America's prison system. Prison policy and prisoners' rights, Proceedings of the Colloquium of the International Penal and Penitentiary Foundation. Nijmegen, Wolf Legal Publishers.
44. Žakman-Ban, V. (1996). Hrvatski penalni sustav – postignuća, dileme i primjedbe. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 3 (2), 805-828.

Summary

CONDITIONAL RELEASE IN THE PERSPECTIVE OF MODERN CROATIAN LEGISLATION AND THE CRIMINAL JUSTICE PRACTICE OF THE PROBATION SERVICE

The possibility of conditional release is available in many European countries. The importance of this institute is also supported by European recommendations indicating that conditional release is one of the most effective and constructive ways of achieving the social reintegration of prisoners and for the prevention of recidivism. It is an important measure of penitentiary law and one of the most important mechanisms of modern penological practice, especially in terms of achieving a participatory approach to the execution of prison sentences. The first part of the paper presents one kind of reform of this mechanism achieved through the recent reform of general criminal sanctions in Croatia, through a comparative analysis of previous and current legal provisions. With respect to European recommendations, one of the tasks of the Croatian legislation was to introduce supervision by the probation service into the institute of conditional release. Consequently, the second part of the paper presents an overview of the adoption and changes of the legal regulations, the organisation and development of the probation service, and the current modalities of the involvement of the probation service in conditional release cases, with an analysis of some characteristics of conditional release and its population ordered into probation supervision. The research analysed the documentation of the probation service of 6,176 conditional release cases, which were executed from 2013 to 2019. Apart from the respectable number of conditional release decisions and the intention of the Croatian legislator to continuously harmonise domestic with the latest European legislation, this paper also shows the importance of interventions aimed at the social reintegration of prisoners which are additionally provided through the established probation service, as well as the importance of evaluating domestic executive criminal law practice and of conducting further research.

Keywords: conditional release, court, enforcement judge, prison, prison sentence, probation